

УДК: 330.341.1

DOI: 10.31891/2307-5740-2022-302-1-21

СИДОРЧУК І. П.

<https://orcid.org/0000-0002-8856-6513>e-mail: isidorchuk@i.ua

Хмельницький національний університет

СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ В УКРАЇНІ

У статті здійснено аналіз страхових компаній у розрізі їх видів та основних показників діяльності страхового ринку. Для аналізу стану страхового ринку розглянуто обсяги страхових премій та страхових виплат, кількість укладених договорів страхування, обсяг надходжень та питому вагу валових страхових премій, страхові резерви, активи страховиків. Визначено основні тенденції у вітчизняному страхуванні. Досліджено вплив пандемії COVID-19 на сучасний стан розвитку страхового ринку в Україні. Запропоновано комплекс заходів для успішного подальшого розвитку ринку страхових послуг.

Ключові слова: страхування, страховий ринок, страхові премії, страхові виплати, пандемія COVID-19.

IVANNA SYDORCHUK

Khmelnitskyi National University

CURRENT STATE OF DEVELOPMENT OF THE INSURANCE MARKET IN UKRAINE

The given statistical data show that the interest of Ukrainians in insurance and the level of financial literacy of the population is growing, trust in insurance services is increasing. However, the crisis related to the COVID-19 pandemic and the economic crisis in 2020 continued to have a moderate impact on insurers. Insurers' insurance premiums reported to the National Bank maintained an upward trend, but the increase was halved.

The problematic consequences of the pandemic for insurers are: reduction of the share of insurance premiums for aviation insurance and property insurance; reducing the number of contracts related to new car insurance; difficulty in the organization of remote customer service by employees of the insurance company, namely the assessors of insurance losses; elimination of small insurance companies that failed to organize quality online services. The pandemic has led to both positive and negative consequences in the activities of domestic insurers. It gave a new impetus to the development of insurance culture among Ukrainian citizens. People began to understand the importance of such a service, especially life and health insurance. Therefore, it can be argued that most insurance companies in the market were able to adjust and find solutions for stable operation in conditions of economic danger.

Thus, according to the current process of formation of the insurance market in Ukraine, we came to the conclusion that its further successful development will depend on: effective control over the activities of insurers by the state; strengthening the capital requirements of insurers, their solvency and assets; adaptation of domestic insurance legislation in accordance with the norms, rules and requirements of European and world markets; introduction of innovative insurance technologies and the latest service quality standards in this area; creation of associations of insurers on the most important insurance issues; creation of a comprehensive system of training and retraining; promotion of insurance services among the population.

Keywords: insurance, insurance market, insurance premiums, insurance payments, pandemic COVID-19.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Сучасний період становлення ринкової економіки об'єктивно зумовлює зростання потреби у страховому захисті усіх суб'єктів ринку. Саме наявність такої потреби та реальна можливість її задоволення характеризують ступінь розвитку економіки країни, дають уяву про рівень захищеності її фізичних і юридичних осіб. Сьогодні страховий ринок України є найрозвиненішим сектором ринку небанківських послуг. Загальною тенденцією вітчизняного ринку є постійне збільшення кількості та якості активів страхових компаній та розширення спектра страхових послуг.

Проте сьогодні світова економіка зазнала певного удару через пандемію. Всі події, які розгорнулися на фоні COVID-19 певним чином вплинули і на ринок страхування в Україні. Оскільки стан ринку страхування безпосередньо залежить від розвитку економіки країни, необхідно визначити та проаналізувати вплив та наслідки пандемії з метою адаптації страхових компаній до цих змін.

Аналіз досліджень і публікацій

Питанню розвитку вітчизняного страхового ринку, страхуванню та його ролі в соціально-економічних процесах приділяли увагу такі науковці: В. Д. Базилевич, Г. М. Пурій, Н. В. Фесенко, Л. М. Яремченко та ін. Однак, динамічний характер розвитку потребує постійного поглиблення наукових напрацювань, зокрема тенденцій і перспектив страхового ринку України та на цій основі формування шляхів прискорення його ефективного розвитку.

Формулювання цілей статті

Метою статті є аналіз сучасного стану страхового ринку України, з'ясування об'єктивних умов його подальшого успішного розвитку.

Виклад основного матеріалу

Ринок страхових послуг є другим за рівнем капіталізації серед інших небанківських фінансових ринків. Так, дані Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг свідчать (табл. 1), що загальна кількість страхових компаній станом на 31.12.2018 становила 281, у тому числі СК «life» – 30 компаній, СК «non-life» – 251 компанія, (станом на 31.12.2017 – 294 компанії, у тому числі СК «life» – 33 компанії, СК «non-life» – 261 компанія). Кількість страхових компаній продовжує тенденцію до зменшення, так за 2018 рік порівняно з 2017 роком, кількість компаній зменшилася на 13 СК, порівняно з 2016 роком зменшилася на 29 СК [1].

Таблиця 1

Кількість страхових компаній в Україні у період 2017-2021 рр.

Кількість страхових компаній	Станом на:					
	31.12.2017	31.12.2018	30.06.2018	30.06.2019	01.07.2020	25.05.2021
Загальна кількість	294	281	291	249	215	191
у т.ч. СК «non-Life»	261	251	260	223	195	172
у т.ч. СК «Life»	33	30	31	26	20	19

Кількість страхових компаній (СК) станом на 30.06.2019 становила 249, з яких 26 СК зі страхування життя (СК «Life») та 223 СК, що здійснювали види страхування, інші, ніж страхування життя (СК «non-Life»). За I півріччя 2019 року в порівнянні з аналогічним періодом 2018 року кількість страхових компаній зменшилась на 42 СК [2].

Станом на 01.01.2021 в Державному реєстрі фінансових установ (ДРФУ) обліковувалось 210 страховиків, з них 20 - компанії зі страхування життя. За період 01.07.2020-01.01.2021 Національний банк анулював ліцензії 9 страховикам, які здійснювали діяльність у сегменті non-life – за їх заявами. Майже усі страховики, яким анульовано ліцензії, підтвердили відсутність страхових зобов'язань та діючих договорів страхування/перестраховування на дату подання до Національного банку заяви про анулювання ліцензій [8].

За 2018 рік частка валових страхових премій у відношенні до ВВП становила 1,4%, що на 0,1 в.п. менше в порівнянні з 2017 роком; частка чистих страхових премій у відношенні до ВВП залишилась на рівні 2017 року та становила 1,0%. У порівнянні з 2017 роком на 5 935,7 млн грн (13,7%) збільшився обсяг надходжень валових страхових премій, обсяг чистих страхових премій збільшився на 5 929,9 млн грн (20,8%).

У порівнянні з 2017 роком на 5 935,7 млн грн (13,7%) збільшився обсяг надходжень валових страхових премій (табл. 2), обсяг чистих страхових премій збільшився на 5 929,9 млн грн (20,8%) [1; 2].

Станом на 31.12.2017 обсяг загальних активів страховиків становив 63 493,3 млн грн, що на 10,7% більше в порівнянні з відповідним показником минулого року [1]. У порівнянні з 2018 роком на 3 633,7 млн грн (7,4%) збільшився обсяг надходжень валових страхових премій, обсяг чистих страхових премій збільшився на 5 161,7 млн грн (15,0%). Обсяг валових страхових виплат у порівнянні з 2018 роком збільшився на 1 474,9 млн грн (11,5%).

Позитивна динаміка простежується і у 2019 році. Так, у першому ж кварталі 2019 року, в порівнянні з минулим роком, українські страхові компанії зібрали на 14,7% більше страхових премій, а ринок страхування життя зріс на 23,6%. Загальна кількість застрахованих людей зросла на 11,8%, а обсяги страхових премій досягли 1 млрд грн. Найбільший приріст страхових полісів був отриманий від фізичних осіб – понад 95% від всіх проданих полісів страхування життя [3].

Операції вихідного перестраховування за 2019 рік зменшились на 6,8% з 17 940,7 млн грн до 16 713,4 млн грн за рахунок зменшення на 1 528,0 млн грн (10,2%) обсягів перестраховування із страховиками-резидентами. При цьому, операції з перестраховування із страховиками-нерезидентами збільшились на 300,7 млн грн (10,0%). Страхові резерви станом на 31.12.2019 зросли на 2 583,2 млн грн (9,6%) у порівнянні з аналогічною датою 2018 року, при цьому резерви зі страхування життя зросли на 938,6 млн грн (10,1%), технічні резерви – на 1 644,6 млн грн (9,3%).

Таким чином, приведені статистичні дані говорять про те, що інтерес українців до страхування та рівень фінансової грамотності населення зростає, підвищується довіра до послуг страхування.

Однак, криза, пов'язана з пандемією COVID-19, та криза економічна за у 2020 році продовжували помірно впливати на діяльність страховиків. Показники страхових премій страховиків, що звітуються до Національного банку, зберегли тенденцію до зростання, проте приріст скоротився удвічі: з +20% (2019/2018) до +12% (2020/2019). Очевидним є просідання показників діяльності страховиків, що звітують, у II кварталі 2020 року, що пов'язане із першим запровадженням карантинних заходів та локдауну, загальним спадом ділової активності і у деяких випадках неготовністю компаній переорієнтувати свою роботу на дистанційний електронний формат без втрати якості надання послуг

У Національному банку України зазначили, що минулого та на початку цього року фінансовий стан низки страховиків продовжував погіршуватися. У березні регулятор склав 46 актів про порушення страховиками нормативів і сім актів – через неподання компаніями звітності.

До низки компаній було застосовано заходи впливу. Так, 20 компаній Нацбанк зобов'язав усунути порушення. Ще 17 компаніям тимчасово зупинив ліцензії, з них семи – за неподання звітності, 10 – за порушення нормативів.

Деякі компанії вже подали інформацію, і в НБУ роблять попередній висновок про те, що бізнес-моделі страхових компаній змінюються з року в рік. Так, близько 20 компаній у 2020 році порівняно з 2019-им мали суттєві зміни в структурі видів страхування, категорій клієнтів, видів діяльності [8].

Ситуація, пов'язана з карантинном, значною мірою вплинула на поведінку клієнтів страхових компаній. У даній нестабільній ситуації люди відчули потребу в опорі, не бажаючи ризикувати і в без того непередбачуваної реальності – пандемії COVID-19. Таким чином, на ринку страхування збільшився попит на медичне страхування та страхування життя. Про дану тенденцію свідчить збільшення частки страхових премій по цих двох видах страхування у 2020 році, порівняно із 2019, на 2% та 3% відповідно.

Таблиця 2

Динаміка основних показників діяльності страхового ринку України

Показники	2017	2018	2019	2020	Темпи приросту, %		
					2018/2017	2019/2018	2020/2019
Валові страхові премії	43 431,8	49 367,5	53 001,2	45051,0	+13,7	+7,4	-15%
Валові страхові виплати	10 536,8	12 863,4	14 338,3	15628,8	+22,1	+15	+9
Сплачено на перестраховання	18 333,6	17 940,7	16 713,4	17381,9	-2,14	-6,8	+4
Обсяг сформованих страхових резервів	57 381,0	63 493,3	29 558,8	34642,9	+10,7	+9,6	+17,2

Джерело: складено автором на основі [6; 8]

У 2020 році відбулось зростання інтересу страхувальників до нових програм страховиків, які забезпечують страхування на випадок захворювання COVID-19. Однак не усі страхові компанії були спроможними представити своїм клієнтам дану послугу. Серед вітчизняних страхових компаній, які все ж створили окремі програми по захисту населення від коронавірусу, можна назвати наступні: «Провідна», «ARX», «USI», «ІНГО», «ТАС» та «Країна». За кожною із представлених програм страхові компанії повинні виплатити страхову суму застрахованій особі у випадку: розладу здоров'я через зараження вірусом COVID-19; смерті внаслідок інфікування вірусом COVID-19 [8].

У реаліях пандемії технологічні розробки стали особливо важливими для розвитку нових методик надання послуг. Сьогодні страховики інтегрують технології у власний бізнес, онлайн-канали. Більшість страхових компаній здійснили трансформацію власних продуктів в формат електронних полісів. Попит серед страхувальників на онлайн-сервіси є досить високим, що насамперед пов'язано з прагненням знизити ризики захворіти, відвідуючи офіси страхових компаній.

Проблемними наслідками пандемії для страховиків є:

- скорочення частки страхових премій по авіа-страхуванню та страхуванню майна.
- зменшення кількості контрактів, що стосуються страхування нового авто.
- складність в організації віддаленого обслуговування клієнтів співробітниками страхової компанії, а саме оцінювачів страхових збитків.

- ліквідація малих страхових компаній, які не змогли організувати якісні онлайн-сервіси.

Пандемія призвела як до позитивних, так і негативних наслідків у діяльності вітчизняних страховиків. Саме вона надала новий поштовх розвитку в українських громадян культурі страхування, люди почали розуміти важливість такої послуги, перед усе це стосується страхування життя та здоров'я. Тож можна стверджувати той факт, що більшість страхових компаній ринку змогла підлаштуватися та знайти рішення для стабільного функціонування в умовах економічної небезпеки [9].

За прогнозами експертів [3–7] основні тенденції у вітчизняному страхуванні наступні:

- зміна європейського капіталу на заокеанський. Так, український ринок покинув французький страховик АХА, а його місце зайняв Канадський холдинг Fairfax. Це вже друга інвестиція канадського холдингу в страхування України. До цього, Fairfax вже придбав одного страховика – QBE. Таким чином, частка північноамериканського капіталу в страховому ринку України зросла майже до 10%;

- очікується приріст медичного страхування до 35% (протягом останніх 5 років показник не перевищував 15%). Цьому є декілька причин: органічне зростання ринку у зв'язку із зростанням цін у клініках і на медикаменти; компанії все частіше впроваджують соціальні пакети для залучення й утримання персоналу; реформа державної охорони здоров'я, яка дозволила медичному страхуванню стати, практично, єдиним дієвим способом отримувати якісну медичну допомогу;

- продовження укрупнення та перерозподілу страхового ринку. Результати оцінки рівня концентрації страхового ринку дають можливість припустити, що в Україні поступово окреслюється олігополістична модель страхового ринку, коли діяльність невеликої кількості страхових компаній обслуговує переважну більшість клієнтів. Так, на ринку лишатимуться лише гравці, що здатні забезпечити прийнятний рівень якості активів, капіталізації та фінансової стабільності;

- поява нових страхових продуктів, що зможуть підвищити ефективність страхового сектора: страхування кіберризиків; блокчейн у страховій сфері; індексне страхування; insuretech-проекти тощо;
- впровадження накопичувального пенсійного страхування в Україні передбачалося з 1 січня 2019 року. Однак, згідно з проектом закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо справедливого механізму нарахування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування», Міністерство соціальної політики запропонувало відстрочити запровадження другого накопичувального рівня пенсійної системи на 1 рік – до 1 січня 2020 року.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок даному напрямі

Таким чином, проаналізувавши сучасний процес становлення страхового ринку в Україні, ми дійшли висновку, що подальший успішний його розвиток залежатиме від: здійснення ефективного контролю за діяльністю страховиків з боку держави; посилення вимог до капіталу страховиків, їхньої платоспроможності та активів; адаптації вітчизняного страхового законодавства відповідно до норм, правил та вимог європейського та світового ринків; впровадження інноваційних технологій зі страхування та новітніх стандартів якості обслуговування в цій сфері; створення об'єднань страховиків з найважливіших проблем страхування; створення комплексної системи підготовки та підвищення кваліфікації кадрів; здійснення популяризації страхових послуг серед населення.

Література

1. Підсумки діяльності страхових компаній за 2018 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/SK/2018_rik.
2. Підсумки діяльності страхових компаній за 2019 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/SK/sk_I_piv.
3. Тенденції на ринку страхування життя 2019 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://financer.com.ua/strahuvannya-zhittya-2019/>.
4. Пурий Г. М. Страховий ринок України: сучасний стан та проблеми розвитку [Електронний ресурс] / Г. М. Пурий // Ефективна економіка. – 2018. – № 10. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6609>.
5. Страховий ринок України в 2019 році. Основні тренди у страхуванні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.insa.com.ua/uk/blog/chto-zhdyot-strahovoj-rynok-ukrainy-v-2019-godu-osnovnye-trendy>.
6. Фесенко Н. В. Стан та перспективи функціонування страхового ринку України в умовах глобалізації / Н. В. Фесенко, Л. М. Яремченко // Економіка та держава. – 2019. – № 8. – С. 28–34.
7. Запровадження накопичувальної пенсійної системи перенесли на рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.epravda.com.ua/news/2018/11/15/642675>.
8. Результати аналізу звітності страховиків за 2020 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/
9. Лука П.В. Модернізація ринку страхування України в умовах пандемії COVID-19 / П. В. Лука., Р. В. Лопушанський, Н. Б. Татарин // Електронний журнал «Економіка та суспільство». – 2021. – Вип. 25. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/271>

References

1. Pidsumky diialnosti strakhovykh kompanii za 2018 rik [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: https://www.nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/SK/2018_rik.
2. Pidsumky diialnosti strakhovykh kompanii za 2019 rik [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: https://www.nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/SK/sk_I_piv.
3. Tendentsii na rynku strakhuvannia zhittia 2019 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://financer.com.ua/strahuvannya-zhittya-2019/>.
4. Puriy H. M. Strakhoviy rynok Ukrainy: suchasnyi stan ta problemy rozvytku [Elektronnyi resurs] / H. M. Puriy // Efektyvna ekonomika. – 2018. – № 10. – Rezhym dostupu: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6609>.
5. Strakhoviy rynok Ukrainy v 2019 rotsi. Osnovni trendy u strakhuvanni [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://www.insa.com.ua/uk/blog/chto-zhdyot-strahovoj-rynok-ukrainy-v-2019-godu-osnovnye-trendy>.
6. Fesenko N. V. Stan ta perspektyvy funktsionuvannia strakhovoho rynku Ukrainy v umovakh hlobalizatsii / N. V. Fesenko, L. M. Yaremchenko // Ekonomika ta derzhava. – 2019. – № 8. – S. 28–34.
7. Zaprovadzhennia nakopychuvanoi pensii noi systemy perenesly na rik [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://www.epravda.com.ua/news/2018/11/15/642675>.
8. Rezultaty analizu zvitnosti strakhovykh kompanii za 2020 rik [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/
9. Luka P.V. Modernizatsiia rynku strakhuvannia ukrainy v umovakh pandemii COVID-19 / P. V. Luka., R. V. Lopushanskyi, N. B. Tatarin // Elektronnyi zhurnal «Ekonomika ta suspilstvo». – 2021. – Vyp. 25. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/271>

Надійшла / Paper received : 17.12.2021

Надрукована / Printed : 31.01.2022